

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я КРИЗЬ ТИСЯЧОЛІТТЯ: ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ, ДЕРЖАВОЦЕНТРИЗМ, ХРИСТОЦЕНТРИЗМ

Кріцак І. В.

*кандидат юридичних наук, підполковник поліції,
помічник начальника*

*Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області
м. Івано-Франківськ, Україна*

Україна є багатонаціональною та поліконфесійною державою, у ній проживає понад 130 національностей. Споконвіків ідея православ'я допомагала нашій державі підніматися з колін, і до цих пір православне віросповідання займає домінуючу роль серед усіх християнських конфесій. В той же час, будь-яка країна не в змозі повноцінно функціонувати без державної ідеології. Закономірно, що ідеологічний плюралізм заповнив усі сфери суспільної життєдіяльності зі своєю багатоманітністю та різнобарвністю і сьогодні він не в силах виконати тієї місії, що належить православ'ю ось уже понад дві тисячі років.

Розгляд даної проблеми неможливий без історичного екскурсу у двох-тисячолітню давнину. І тут доречно навести три приклади, які є, так би мовити, топ-темою 2020 року та можуть багато чого змінити у нашому житті. Ця інформація стосується історичного розвитку християнства та її загалом православ'я на теренах Київської Русі, вона досить цікава для істориків та свідомо мислячих людей, бо в силу тих чи інших обставин для більшості її досі залишається невідомою, прихованою чи знаходиться поза увагою широкого загалу.

Приклад 1. Так, блаженніший митрополит Київський та всієї України Онуфрій наголошує на маловідомих фактах про чотири Хрещення Русі: «Святий апостол Андрій Первозванний прийшов на наші землі з проповіддю про Христа, розп'ятого і воскреслого. Після того, як апостол Андрій посіяв зерна віри на нашій землі, пройшов певний час, перш ніж вони дали перші паростки. Перше Хрещення на Русі відбулося за святих Кирила і Мефодія, коли вони звершили переклад Священного Писання, богослужбових книжок слов'янською мовою, винайшли слов'янську азбуку. Друге Хрещення, або другий паросток, що дало це сім'я, – за часів князювання Аскольда і Діра, які хрестили багато русичів і самі прийняли Хрещення. Третє Хрещення спостерігаємо на нашій землі за часів княгині Ольги, яка сама хрестилася, хрестила багато людей і будувала храми. І останнє Хрещення – великий сплеск віри від того зерна, яке посіяв святий апостол Андрій, було за князя Володимира» [1].

Водночас, для того, щоб дещо концептуалізувати та пролити світло на дану проблему, доводиться звертатись до унікальних і рідкісних фактів, які часто переплітаються з богословськими аспектами та які наводить архієпископ Івано-Франківський та Коломийський Серафим. Він наголосив, що великий відрізок тисячолітньої історії до Хрещення Русі Володимиром Великим досі залишається невідомим, а унікальні факти доводиться відшукувати з тією метою, щоб з'ясувати для себе глибинну сутність подій того часу.

Приклад 2. Так, владика Серафим відзначає, що на Русі було багато монахів ще до преподобного Антонія Києво-Печерського: «Ми знаємо лише про деяких святих угодників Божих. Це дуже мала частина людей, які несли подвиг у цих печерах. Із життя преподобного Антонія і Феодосія відомо, що Антоній був посланий із гори Афон у Київ, на Русь, щоб бути тут «світільником». Обійшовши багато монастирів, і жіночих, і чоловічих, він поселився в печеру, в якій уже жили монахи. Як бачимо, до четвертого Хрещення святої Русі князем Володимиром існувало багато монастирів: як чоловічих, так і жіночих.

Історія церковна знає про чотири Хрещення Русі. На жаль, говорять лише про 4-те Хрещення – князем Володимиром, а про три перші не згадують. Після цих Хрещень на Русі появилось багато храмів, монастирів, віруючих людей, але у природі слов'янських людей завжди була висока толерантність, тобто віротерпимість. Язичники терпіли християн і не гнали їх, а християни силою не примушували язичників приймати християнство. Тому і літописець пише, що ще до Хрещення князем Володимиром Русі язичники підписували документи державного значення у капищі Перуна, а християни – у Храмі пророка Іллі. Значить, на державному рівні були як християни, так і язичники. Тож неправильним є точка зору, що до князя Володимира на Русі жили дикі та нецивілізовані слов'янські народи/

Перше Хрещення Русі здійснив святий апостол Андрій Первозванний. І, як свідчить священне передання, він жив у печері. Його учні примножувались дуже скоро, і багато з них, коли Андрій Первозванний пішов по Дніпру на Північ до Новгороду, залишилось у цій печері молитись Богу, зберігаючи тілесну чистоту і трудячись у благодаті Божій. Це і є ближні печери Києво-Печерської Лаври, це і є заснування монастиря Києво-Печерського. Справа в тім, що там було ще багато природних печер, які почали окультурюватися, розкопувалися нові, і так збільшувався монастир. Як бачимо, монастир Києво-Печерський почав своє молитовне існування від апостола Андрія Первозванного. Тому на Русі знали, що це місце святе, освячене самим апостолом. Із життя преподобного Феодосія відомо, що коли малим ще був преподобний Феодосій (а він учень преподобного Антонія), десь приблизно у

1020 році прийшовши до преподобного Антонія, тобто майже відразу після Хрещення, там уже був великий печерний монастир. а батьки його жили в Курську. І написано в житті: коли паломники йшли з Курська до Києва поклонитись святиням, то і Феодосій пристав до них, але мати його наздогнала і суворо покарала. Як бачимо, уже з глибокої Русі йшли в цей час паломники поклонитися київським святиням. Звичайно, за декілька років слави такої монастир Печерський не міг досягти. І преподобний Антоній знав, що апостол Андрій Первозваний десь встановив Хрест, і передбачив, що на місці цього процвіте велика благодать Божя», пізніше точно визначивши це місце... [2].

Приклад 3. Однак найбільш повно відповідь на це питання дав сербський вчений Йордан Табов у своїй книзі «Коли хрестилась Київська Русь». Хочеться підкреслити глибоку обґрунтованість його роботи, в якій опрацьовано величезну кількість наукового матеріалу. Відповідно до загальноприйнятої історичної версії, Русь хрестилася один раз – в кінці X століття н. е. Однак у первинному варіанті цієї версії, відображеної в церковних джерелах XVII століття – наприклад у «Великому катехізисі» (1627) або «Книзі про віру» (1648), – стверджується, що Русь хрестилася чотири рази: апостолом Андрієм при великому князі всієї Русі Рюрику; при київських князях Аскольдї і Дїрі, коли у Візантії правив імператор Василь Македонянин; при княгині Ользі-Олені, тобто при великому князі Святославі (у Візантії тоді правив імператор Іоанн Цимісхій); при князі Володимирі, онукові Ольги-Олени, в той час, як у Візантії правили відразу два імператори-співправителі: Костянтин і Василь [3].

Отож, приступаючи до більш детального розгляду нашої теми, заглиблюючись у її реальний стан, хочеться наголосити, що відхід від егоцентризму, який розвиває гордість у людині, та акцент на державоцентристській ідеології, метою якої є загальне (суспільне) благо – це добре. Але в умовах нинішнього часу, коли абсолютна більшість людей попросту розчарувалась у силі права та інших негативних соціальних проявах, необхідно прибїгати до чогось набагато вищого, а саме до соціокультурних та духовно-ціннісних орієнтирів українського народу, його слов'янського коріння, для того, щоб повноцінно усвідомити національну самобутність та не піддатись сучасному глобалізму, достойно виконавши місію людини в цьому світі.

Загалом державно-церковні, як і міжконфесійні, відносини в Україні розвивалися на нормальному рівні, порівняно з багатьма іншими країнами, хоча не завжди вони були безхмарними. Так, XXI століття внесло свої корективи, і саме Україна стала тією країною, яка змінила вектор розвитку світового православ'я. Добре це чи погано – розсудить час. А насправді відбувся величезний розкол всередині вселенського

православ'я і кожної особистості зокрема. Цим самим справдилися слова Христа, що повстане брат на брата, батько на сина, і діти на батьків. Це серйозно підриває стабільність у суспільстві. Водночас, сімдесятилітні гоніння на Церкву також не пройшли осторонь, адже віра – це найсокровенніше, що є в кожного народу і нації. Це її серцевина, те, чим дихає окрема народність, і посягання на найсвятіше досить плачевно закінчується. Не випадково релігійні війни є найстрашнішими у світі. Віра, можна сказати, вище права, адже завдяки віросповіданню людина готується до досягнення духовного світу, вона прагне стати громадянином небесної держави, потрапити в яку можливо у випадку не лише недопустимості скоєння негативного вчинку, але й помислів лукавих. Тому виконання такого Божественного Закону потребує особливої мобілізації сил і постійної боротьби з собою. Такі громадяни будуть законотворчими для держави земної, виключенням є лише узаконення поведінки, що йде врозрід з Божественним Законом. Легалізація гріха недопустима, і християнство у всі часи боролось з подібними проявами. В цьому і полягає його могутність.

Плодом Закону є його виконання, а кінцева ціль – високоморальне суспільство. Водночас, якщо мораль формує закон, то в чому тут прозорість? Треба наголосити: у них загальна справа, точніше симбіоз та взаємозв'язок Заповіді та Закону, є необхідністю. Якщо Закон суперечить Заповіді, він є хибним за своєю суттю. Тому, в принципі, Закон не можна ставити вище Заповіді. В цьому і полягає основна місія державотворення та й сама динаміка розвитку суспільних відносин.

Якщо міркувати з християнських позицій, то сповідання християнства є найважливішим для людського спасіння, адже невідстоювання чистоти своєї віри згодом може призвести до її опустошення. А місія і ціль у кожного християнина одна – стати громадянином Царства Небесного. Православ'я – це найкоротший шлях до Бога, його і пропонує Церква Христова, яка виконує місію спасіння людей. А Церкви, як відомо, є тим кораблем у буремному життєвому морі, завдяки якому можливо спастись. Будучи православним християнином, водночас порушивши заповіді, відійшовши в потойбічний світ без покаєння, все рівно є надія на спасіння, адже Церква Христова щодня своїми заупокійними молитвами вириває з тенет пекла велику кількість людських душ. Також її не можна звинуватити у прогрішеннях відносно інших націй і народностей, адже на кожній Божественній літургії виголошується неодноразово молитва «за всіх і за вся».

Вважаємо, що багатовіковий досвід гонінь на православ'я нині вимагає особливої уваги кожного свідомого громадянина до релігійного життя в Україні. Якщо народний гнів вибухне усією своєю силою, це не піде на користь нікому, а тому кожен має чітко усвідомлювати, що він

живе у православній країні з її багатотисячними традиціями, незважаючи на усю різноманітність віросповідань і конфесій. Звідси, якщо говорити про титульну націю, для православного християнина вона може вибудуватись на засадах заповідей Божих, котрі непорушно зберігаються у Церкві Христовій. Найбільший патріотизм, на наш погляд, полягає у тому, щоб догодити Богові і людям на засадах саме православного віровчення, на прикладі святих отців, які залишили колосальний досвід та поради для спасіння кожного. Слідуючи вказаним ідеям, у нас справді руйнуються усі бар'єри націоналізму на засадах сповідання Христової віри, що є надзвичайно важливим для кожної нації і народності. Адже усі православні християни світу є родичами завдяки єдиному і правильному вченню про Бога; завдяки тому, що вони причащаються з одної чаші Тіла і Крові Спасителя у таїнстві Євхаристії, насичуючи свій Дух, Душу і Тіло Божественною енергією, божественними соками древа Церкви Христової, яка вистоїть до кінця світу і, за словами Христа, ворота пекла не подолають її. Досить важливо слідувати цим постулатам. Так, саме поняття «націоналізм» трактується нинішнім політикумом неправильно та згубно. Націоналізм потрібно тлумачити як захисну функцію нації. За цим же принципом вибудовується існування спільноти тварин. Тому для людини ця функція повинна бути не егоцентрична, а христоцентрична.

Водночас необережне слово або дія, особливо до інших віросповідань чи християн, які тлумачать писання на свій лад, вибудовують церковну інституцію на засадах земного патріотизму, можуть підірвати міжконфесійний мир у державі, і тут необхідно дотримуватися крайньої обережності – свято відстоювати православну віру, берегти її як зіницю ока і передати цілісною і неушкодженою, якою ми її отримали від предків. Для цього необхідно вивчати життя святих, які були такими ж грішними людьми, як і ми, але в результаті поступової чи різкої переміни життя, один раз ставши на шлях православ'я, не зрадили йому і досягли святості. Прикладом цьому є велика кількість мощей «угодників божих». Наприклад святий Спиридон Тримифунтський Чудотворець, температура «мощей» якого ось уже понад 1700 років тримається на позначці +36°C. Він є живим свідченням істинності віри Христової на засадах догматів Церкви Православної, які захищав святий. У благочестивому наслідуванні таких святих і повинен полягати найважливіший український патріотизм – любити свою державу, свій народ, землю, де живемо і народились, а також кожну людину, яка зустрілася на нашому життєвому шляху, прощати і допомагати їй, адже кожен носить образ Божий на собі незалежно від віросповідання і конфесії. А тому завданням православних християн є поступати таким чином, щоб усі захотіли бути православними.

Нині спостерігається наступна тенденція: чим нижчий інтелектуальний та духовний рівень представників влади, тим частіше допускаються неприпустимі вчинки щодо «віруючих», з позицій особистої вигоди. Своя правда тимчасова, а Істина Господня – вічна. Правда у кожного своя, але все необхідно співвідносити з позицією Істинності. І тут доречно згадати про вітчизняні суди як найвищу міру правосуддя, коли втрачається віра в можливість неупередженого розгляду релігійних конфліктів. Так, в умовах пандемії COVID-19 у Храмі дозволено перебувати не більше 10 осіб, тоді як в супермаркетах у цей же час перебуває понад 500 людей. І де ж справедливість вітчизняного суду, який накладає колосальні штрафи на ледь виживаючу парафію, не врахувавши усіх обставин справи? У Храмі ж умисно можуть перебувати сторонні люди, щоб спровокувати конфлікт. Тому правова система України повинна чітко враховувати означену позицію та викладену ідею православ'я при здійсненні правосуддя, забезпечуючи мирне співіснування державно-конфесійних відносин, надавши при цьому належну правову оцінку ситуації, що склалася, а також висловлювати її у наукових положеннях і рекомендаціях, захищаючи тим самим сферу віросповідання.

Правові закони, як відомо, є компетенцією законодавчої, а не виконавчої влади. Інструкції або постанови Кабінету Міністрів України для громадян не є законами. Минули ті часи, коли, скажімо, у Радянському Союзі інструкція чи рішення вищого керівництва мали вищу юридичну силу, аніж Конституція та закони. Тому є грубим порушенням, коли прерогатива надається підзаконним нормативно-правовим актам виконавчої влади, а не закону. Виконавча гілка влади зобов'язана належно виконувати закони і вносити законопроекти законотворцям, а останні, своєю чергою мають привносити розумний порядок дій, сприяти поширенню законності в державі. Такий порядок повинен вибудовуватись на фундаменті, яким є Христос. Тобто суд має керуватися та підпорядковуватися виключно законам, а не на засадах постанов виконавчої влади виносити рішення. Треба зауважити, що Велика палата Конституційного Суду України 28 серпня 2020 року все ж ухвалила Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду. Так, Конституційний Суд України наголосив, що обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні; встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить Конституції України.

Соборність – ось до чого необхідно прибігати. Вона є тією консолідуючою ідеєю, яка здатна у будь-який час об'єднати усіх нас.

В нинішніх умовах як державоцентризм, так і людиноцентризм породжують нестабільність і руйнацію. В державних утвореннях, на нашу думку, повинен панувати христоцентризм. В такому разі у сучасного соціуму є надія на нормальне функціонування суспільних відносин. Не забороненим є пропагування свого віросповідання у будь-який законний спосіб. Вважаємо, що наукова платформа – найкращий плацдарм для викладення своїх ідей, де кожен може захистити своє, власне, сокровенне, вистраждане тисячоліттями. Людина має прагнути до істини усіма можливими способами. Вказана точка зору не претендує на безперечність, вона лише відображає позицію релігійної більшості українських громадян.

Література:

1. Блаженніший Митрополит Онуфрій вітає з Днем Хрещення Русі (відео). Українська Православна Церква. *Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ*. URL: <https://news.church.ua/2020/07/28/blazhennishij-mitropolit-onufrij-vitaje-z-dnem-xreshheniya-rusi-video/>
2. Проповедь во вторую неделю Великого поста 05.03.2018. (єпископ Серафим). *Почаевская духовная семинария*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=75t6p2aZY0w&feature=youtu.be>
3. Йордан Табов. «Когда крестилась Киевская Русь?» (Глава 12. Проблемы крещения Руси). URL: <http://www.math.bas.bg/~telecom/JT/tabov/www.usmoku.ru/articles/tabov/wkrc/index.html>
4. Конституційний Суд України ухвалив Рішення у справі щодо конституційності встановлених на період дії карантину обмежень прав і свобод громадян (28.08.2020) . *Конституційний Суд України* : веб-сайт. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciynnyu-sud-ukrayiny-uhvalyv-rishennya-u-spravi-shchodo-konstytuciynosti-vstanovlenykh>

ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: РАНЬОЕЛЛІНІСТИЧНИЙ ЕПІКУРЕЇЗМ

Кучеренко Д. С.

консультант з юридичних питань

ТОВ «КОМРЕЦЬ»

м. Запоріжжя, Україна

Епікур Афінський (341–270 до н. е.) у 306 році до н. е. засновує в Афінах філософську школу, яка отримує назву епікурейської. Філософське вчення цієї школи – епікуреїзм постає на ґрунті філософії